

ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

©2020 ВАТАМАНЮК-ЗЕЛІНСЬКА У. З.

УДК 332.142.4

JEL: H72; L26

Ватаманюк-Зелінська У. З. Підвищення фінансової ефективності підприємницької діяльності в умовах реалізації адміністративно-територіальної реформи в Україні

Метою статті є визначення прогнозних фінансових показників надходжень до місцевих бюджетів від провадження підприємницької діяльності в умовах реформування адміністративно-територіального устрою України. Проаналізовано обсяги надходження власних доходів до місцевих бюджетів новостворених об'єднаних територіальних громад і визначено прогнозовані показники надходжень від плати за землю, внаслідок провадження підприємницької діяльності, до бюджетів перспективних об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Обґрунтовано, що значення нормативу капіталізованого рентного доходу, на основі якого встановлюється нормативно-грошова оцінка по землях сільськогосподарського призначення перспективних територіальних громад, є більшою, ніж оцінка таких земель у громадах, які не об'єдналися, що стає додатковим стимулом до об'єднання та посилює процеси децентралізації. Результати досліджень свідчать, що після встановлення нормативної грошової оцінки сільськогосподарських земель, які перебувають за межами населених пунктів об'єднаних територіальних громад, її значення щодо ріллі в середньому по Україні складає: тах – 32928,25 грн/га по Черкаській області та мін – 12936,55 грн/га – по Львівській області, тобто перевищення у 2,54 разу і на 19991,70 грн/га. За умови оренди сільгоспземель, що знаходяться за межами населених пунктів об'єднаних територіальних громад і нормативну грошову оцінку яких проведено на рівні 1%-ї ставки, різниця в прогнозних обсягах надходжень до їх бюджетів складає 14719,53 грн/рік (тах – 20485,47 тис. грн – по ОТГ у Дніпропетровській області та мін – 694,72 грн – по ОТГ у Закарпатській області). Вартість експлуатації таких земель перевищує мінімальний її показник у 29,48 разу. Прогнозовані обсяги надходжень єдиного податку до бюджетів перспективних ОТГ – 2555525,00 тис. грн, що становить 13,49% орієнтовно прогнозованих обсягів платежів по орендній платі та податку за земельні ділянки (в складі податку на майно). Максимальні прогнозні обсяги надходжень орендної плати та земельного податку (на рівні 1%) стосуються Дніпропетровської області, а мінімальні – Закарпатської та Вінницької областей, що пояснюється в основному величиною площі, яка передається у власність ОТГ за умови їх об'єднання.

Ключові слова: підприємництво, децентралізація, місцеві бюджети, доходи.

DOI:

Табл.: 2. Бібл.: 19.

Ватаманюк-Зелінська Уляна Зеновіївна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансового менеджменту, Львівський національний університет імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79001, Україна)

E-mail: watananyuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4971-5763>

УДК 332.142.4

JEL: H72; L26

Ватаманюк-Зелінская У. З. Повышение финансовой эффективности предпринимательской деятельности в условиях реализации административно-территориальной реформы в Украине

Целью статьи является определение прогнозных финансовых показателей поступлений в местные бюджеты от осуществления предпринимательской деятельности в условиях реформирования административно-территориального устройства Украины. Проанализированы объемы поступлений собственных доходов в местные бюджеты новообразованных территориальных общин и определены прогнозные показатели поступлений от платы за землю, в результате осуществления предпринимательской деятельности, в бюджеты перспективных объединенных территориальных общин (ОТО). Обосновано, что значение норматива капитализованного рентного дохода, на основе которого устанавливается нормативно-денежная оценка по землям сельскохозяйственного назначения перспективных территориальных общин, является большей, чем оценка таких земель в общинах, которые не объединились, что становится дополнительным стимулом к их объединению и усиливает процессы децентрализации. Результаты исследований свидетельствуют, что после установления нормативной денежной оценки сельскохозяйственных земель, которые находятся за пределами населенных пунктов объединенных территориальных общин, её значение для пашни в среднем по Украине составляет: тах – 32928,25 грн/га по Черкаской области и мін – 12936,55 грн/га – по Львовской области, то есть превышение в 2,54 раза и на 19991,70 грн/га. При аренде сельхозземель, находящихся за пределами населенных пунктов объединенных территориальных общин, нормативная денежная оценка которых проведена на уровне 1%-й ставки, разница в прогнозных объемах поступлений в их бюджеты составляет 14719,53 грн/год (тах – 20485,47 тыс. грн – по ОТО в Днепропетровской области и мін – 694,72 грн – по ОТО в Закарпатской области). Стоимость эксплуатации таких земель превышает минимальный её показатель в 29,48 раза. Прогнозируемые объемы поступлений единого налога в бюджеты перспективных ОТО – 2555525,00 тыс. грн, что составляет 13,49% ориентировочно прогнозируемых объемов платежей по арендной плате и налога за земельные участки (в составе налога на имущество). Максимальные прогнозные объемы поступлений арендной платы и земельного налога (на уровне 1%) касаются Днепропетровской области, а минимальные – Закарпатской и Винницкой областей, что объясняется в основном площадью, которая передается в собственность ОТО при условии их объединения.

Ключевые слова: предпринимательство, децентрализация, местные бюджеты, доходы.

Табл.: 2. Библ.: 19.

Ватаманюк-Зелінская Уляна Зеновьевна – доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры финансового менеджмента, Львовский национальный университет имени Ивана Франко (ул. Университетская, 1, Львов, 79001, Украина)

E-mail: watananyuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4971-5763>

Watamanyuk-Zelinska U. Z. Improving the Financial Efficiency of Business Activities in the Context of the Implementation of Administrative-Territorial Reform in Ukraine

The article is aimed at defining the prognostic financial indicators of revenues to local budgets from the implementation of entrepreneurial activities in the conditions of reforming the administrative-territorial structure of Ukraine. The volumes of income to the local budgets of newly formed territorial communities are analyzed and the prognostic figures of revenues from land fees, as a result of entrepreneurial activities, to the budgets of prospective united territorial communities (UTCs) are defined. It is substantiated that the value of the capitalized rental income standard, on the basis of which the normative monetary valuation of the agricultural land of prospective territorial communities be determined, is greater than the assessment of such land in communities that have not united, which becomes an additional incentive to unite and strengthens the decentralization processes. The results of the studies show that after determining a normative monetary valuation of the agricultural land, located outside the settlements of the united territorial communities, its importance for arable land in Ukraine on the average is: max – 32928,25 UAH/ha in Cherkasy region and min – 12936,55 UAH/ha – in Lviv region, that is, an excess of 2,54 times and by 19991,70 UAH/ha. When renting agricultural land located outside the settlements of the united territorial communities, the normative monetary valuation of which was carried out at the level of the 1% rate, the difference in the projected revenues in their budgets is 14719,53 UAH/year (max – 20485,47 thousand UAH – according to the UTCs in Dnipropetrovsk region and min – 694,72 UAH – according to the UTCs in Zakarpattia region. The cost of service of such land exceeds its minimum figure by 29,48 times. The prognostic volumes of single tax revenues to the budgets of the prospective UTCs amount to 2555525,00 UAH, which makes 13,49% of the estimated volume of payments on rent and land tax (as part of the property tax). The maximum projected rental and land tax revenues (at the level of 1%) are related to Dnipropetrovsk region, and the minimal ones are related to Zakarpattia and Vinnytsya regions, which is mainly due to the area that is transferred to the ownership of an UTC, subject to their uniting.

Keywords: entrepreneurship, decentralization, local budgets, revenues.

Tabl.: 2. **Bibl.:** 19.

Watamanyuk-Zelinska Ulyana Z. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Financial Management, Ivan Franko National University of Lviv (1 Universytetska Str., Lviv, 79001, Ukraine)

E-mail: watamanyuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4971-5763>

Децентралізація в Україні передбачає кардинальні реформи в адміністративному та територіальному устрої нашої держави, а отже, потребує застосування ефективних методів управлінського впливу щодо розвитку фінансово-матеріальної бази місцевого самоврядування новостворених адміністративно-територіальних одиниць – об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Наразі проблеми, які виникли в процесі реалізації реформ, практично не формалізовано. Тому виникає об'єктивна потреба визначення додаткових надходжень до місцевих бюджетів ОТГ унаслідок розширення фінансово-матеріальної бази їх органів місцевого самоврядування (ОМС) за рахунок отримання та використання новоствореними територіальними громадами земель сільськогосподарського призначення, що знаходяться поза межами їх населених пунктів. Це можливо внаслідок реалізації органами місцевого самоврядування додаткових повноважень у сфері регулювання земельних відносин, одержаних завдяки проведенню децентралізації.

Створення в Україні нових адміністративно-територіальних одиниць – об'єднаних територіальних громад (ОТГ), унаслідок реалізації адміністративно-територіальної реформи, приводить до змін у повноваженнях органів місцевого самоврядування. Це ви-

кликано додатковими можливостями фінансового забезпечення таких повноважень через розширення джерел надходжень місцевих бюджетів. Отже, сьогоднішню частину місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад доповнюють їх власні надходження, як от:

- ✦ відрахування від загальнодержавних податків і зборів (податку з доходів фізичних осіб, акцизів, рентних платежів та інших, котрі як додаткові джерела власних надходжень до бюджетів ОТГ дають змогу стимулювати процеси об'єднання. У випадку необ'єднання бюджету місцевого самоврядування таких джерел позбавлені);
- ✦ надходження від місцевих податків і зборів (єдиного податку, податку на майно, плати за землю, туристичного збору тощо);
- ✦ інші надходження (штрафи, кошти від відчуження комунального майна, гранти і т. ін.).

Водночас місцеві бюджети ОТГ отримують фінансову допомогу з Державного бюджету України. Так, у вигляді трансфертів ОТГ одержують дотації та субвенції, спрямовуючи їх кошти на стабілізацію власного соціально-економічного розвитку.

Дотації з державного бюджету (базова, стабілізаційна) спрямовуються на фінансування поточних потреб місцевих громад (розвиток освіти, охорони здоров'я, житлово-комунальної сфери, соціальне забезпечення та ін.), або ж передаються з бюджету ОТГ до державного бюджету (реверсна дотація), виходячи з його податкоспроможності порівняно з її середнім показником за всіма місцевими бюджетами країни.

Виконано в межах наукової теми «Бюджетно-податкова політика активізації підприємництва в стратегії забезпечення конкурентоспроможності національної економіки» (науковий керівник д-р екон. наук, професор кафедри державних та місцевих фінансів ЛНУ ім. І. Франка Ситник Н. С., номер державної реєстрації 0116U001657, термін виконання 2016-2020 рр.).

Серед інших, для ОТГ мають місце освітня та медична субвенції, субвенція на виплату допомоги малозабезпеченим сім'ям, субвенція на надання пільг і житлових субсидій населенню на оплату природного газу і т. ін.

Зуважимо, що кошти субвенцій з Державного бюджету України також є вагомим джерелом надходжень ОТГ. Це субвенції на: будівництво, реконструкцію, ремонт і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення; здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій; формування інфраструктури ОТГ; реалізацію заходів, спрямованих на розвиток системи охорони здоров'я в сільській місцевості та деякі інші. Таким чином, ініціюючи процеси об'єднання, держава дає змогу органам місцевої влади також фінансово забезпечити додатково отримані повноваження. Попри те, фінансові надходження до бюджетів ОТГ потребують пошуку та додаткових джерел задля стабільності їх функціонування та забезпечення добробуту мешканців.

Тому, розглядаючи фінансові надходження місцевих бюджетів ОТГ, відмітимо, що додатковим ресурсом їх поповнення може стати нарощення матеріальної бази органів місцевої влади. Адже матеріальною та фінансовою основою місцевого самоврядування вважається рухоме та нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є в комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад [1]. Слід відмітити, що, зважаючи на реформу децентралізації, стимулюючим чинником для об'єднання громад в Україні виступає запровадження процесів переведення земельних ділянок поза межами населених пунктів до комунальної власності об'єднаних територіальних громад. Таким чином матеріальна база місцевого самоврядування доповнюється ресурсом у вигляді земель сільськогосподарського призначення, а операції з такими земельними ділянками здатні поповнити місцеві бюджети ОТГ фінансовими надходженнями, забезпечивши тим самим їх фінансову незалежність.

Аналіз останніх публікацій науковців, показує що правові, фінансові та організаційні аспекти реформування місцевого самоврядування в Україні вивчаються із позиції формування нової просторової основи для розширення повноважень органів виконавчої влади [2–5], зокрема:

- ✦ необхідність таких змін аргументується через умови загостреної економічної ситуації, яка склалася в Україні;
- ✦ обґрунтовуються та використовуються такі засади побудови адміністративно-територіального устрою, які полягають у застосуванні критеріїв розмежування повноважень між

державою та самоврядуванням. Попри те, реформа адміністративно-територіального устрою України, зважаючи на відсутність економічної стабільності в державі, зазнає і негативного впливу;

- ✦ пропонуються напрямки створення ефективних (спроможних) адміністративно-територіальних одиниць через реалізацію адміністративних і фінансових повноважень органів місцевого самоврядування в рамках здійснення ними господарської діяльності у сфері управління комунальною;
- ✦ передбачається уникнення дублювання самоврядних повноважень між існуючими рівнями місцевого самоврядування та територіальними органами виконавчої влади;
- ✦ обґрунтовуються законодавчі підстави надання особливого статусу окремим районам Донецької та Луганської областей, як того вимагають Мінські домовленості.

Однак, незважаючи на те, що дослідження напрямків децентралізації в Україні досить деталізовані, водночас напрям забезпечення ефективності адміністративно-територіальної реформи в нашій державі потребує більш виваженого підходу. Зокрема це стосується невирішених питань сфери забезпечення додаткових джерел надходжень до місцевих бюджетів ОТГ, які здатна забезпечити підприємницька активність суб'єктів господарювання, що провадять свою діяльність на їх території. Метою статті є визначення прогностичних фінансових показників надходжень до місцевих бюджетів від провадження підприємницької діяльності в умовах реформування адміністративно-територіального устрою України.

Можливість додаткових джерел надходжень до місцевих бюджетів ОТГ зумовлена самостійністю їх органів місцевого самоврядування. Та, зауважимо, що таке поняття, як «фінансова самостійність», «фінансова незалежність» та «фінансова децентралізація», ототожнюються та визначаються як незалежність органів місцевого самоврядування від загальнодержавних органів влади у прийнятті певних рішень щодо місцевих проблем і забезпечення їхнього вирішення відповідними коштами [6, с. 391–395]. Водночас самостійність місцевих органів влади залежить не від фінансових ресурсів обласних чи районних бюджетів, а від тих коштів, які перебувають у розпорядженні ОМС, тобто доходів бюджету місцевого самоврядування. А головним критерієм, який засвідчує фінансову автономію місцевих органів влади, є наявність у них прав прийняття рішень у сфері власних фінансів, що визначено законодавчо. Тобто право прийняття рішень є загальною передумовою фінансової автономії [7, с. 7–9].

Крім того, таке поняття вивчається через його вплив на адміністративно-територіальний устрій

держави, систему органів публічної влади, а також розподіл між ними функцій, повноважень та фінансових ресурсів [8]. Фінансова незалежність місцевої влади розглядається і як економічний простір для діяльності місцевого самоврядування в межах певної території на принципах економічної ефективності й економічної доцільності. Утім, сфера компетенції органів місцевого самоврядування не обмежується забезпеченням територіального розвитку й охоплює також функції, які пов'язані із задоволенням потреб місцевого населення [9, с. 83–87].

Невід'ємним правом територіальних громад в Україні є володіння, користування та розпорядження майновими об'єктами, включаючи використання земельних ділянок, на основі права власності, яке належить цим суб'єктам. Комерційні операції із земельними ділянками, які перебувають у комунальній власності, здатні забезпечити вагоме джерело доходів місцевих бюджетів ОТГ у частині надходжень від плати за землі, що перебувають у комунальній власності, включаючи земельний податок та орендну плату з юридичних осіб і фізичних осіб – підприємців, а також надходження єдиного податку від платників IV групи. Останнє зумовлено тим, що питання передачі об'єднаним територіальним громадам земельних ділянок державної власності стосується лише земель сільськогосподарського призначення [10].

Отже, процеси укрупнення територіальних громад мають бути тісно пов'язані із земельною реформою, основні положення якої також зводяться до перерозподілу земель із метою забезпечення їх ефективного та раціонального використання. Серед рівнів місцевих бюджетів України найвищий показник приросту доходів від плати за землю по відношенню до минулого року спостерігається саме по бюджетах об'єднаних територіальних громад. Надходження власних доходів до місцевих бюджетів ОТГ за період 2016–2018 рр. наведено в *табл. 1*.

Відмітимо, що в цілому надходження власних доходів місцевих бюджетів 665 ОТГ за 2018 р. зросли на 62,1% та склали 20,9 млрд грн (+8,0 млрд грн). Враховуючи, що нові ОТГ тільки у 2018 р. отримали 60% надходжень до своїх бюджетів від податку на доходи фізичних осіб, то їх власні ресурси порівняно з аналогічним періодом минулого року зросли у 2,7 разу та склали 9,7 млрд грн (+6,2 млрд грн). Разом із цим, темп зростання власних доходів 366 ОТГ (утворених у 2015–2016 рр.), які у 2017 р. уже отримували зарахування 60% ПДФО до своїх бюджетів, становить +19,8% (+1,8 млрд грн). По бюджетах 665 ОТГ надходження місцевих податків і зборів зросли на 19,4%, що на 3,3% перевищує середній показник приросту по місцевих бюджетах України. У 2018 р. у структурі доходів загального фонду 665 ОТГ питома вага податку на доходи фізичних осіб становить 56,8%, його надходження склали 9,9 млрд грн. Частка місцевих податків і зборів у структурі доходів ОТГ складає 32,7%, або 5,7 млрд грн.

Зуважимо, що за січень – вересень 2019 р. доходи загального фонду ОТГ (без урахування трансфертів з державного бюджету) склали 28,1 млрд грн, що становить 14,1% загального обсягу доходів усіх місцевих бюджетів України. Слід зазначити, що порівняно з I півріччям частка бюджетів ОТГ зросла на 0,4% (з 13,7% до 14,1%). Надходження податку на доходи фізичних осіб становлять 16,3 млрд грн., або 57,8% від доходів загального фонду бюджетів ОТГ. Місцеві податки та збори становлять 31,4% від суми доходів ОТГ, або 8,8 млрд грн. Необхідно зазначити, що серед 806 бюджетів у 9 ОТГ частка місцевих податків і зборів становить менше 10% доходів загального фонду, по 74 бюджетах – до 20%, по 243 бюджетах – до 30%, по 516 бюджетах – до 40%, по 712 бюджетах – до 50%. У 94 бюджетах ОТГ частка місцевих податків і зборів становить понад 50% від доходів загального фонду.

Таблиця 1

Надходження власних доходів до місцевих бюджетів ОТГ за період 2016–2018 рр., млн грн

Платежі до бюджету	366 ОТГ		655 ОТГ		806 ОТГ	Відхилення			
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 (9 міс.)	2018/2016 рр.		2018/2017 рр.		
					+/-	%	+/-	%	
Усього, із них:	4959,6	12873,1	20865,3	28117,0	15905,7	420,7	4 316,0	162,1	
податок на доходи фізичних осіб	1749,0	5223,3	11880,3	16261,2	10131,3	679,3	3462,6	227,4	
акцизний податок	709,1	1522,8	1538,7	1887,0	829,6	217,0	85,1	101,0	
плата за землю	1168,1	2698,1	2997,4	4218,2	1829,3	256,6	233,9	111,1	
єдиний податок	1042,0	2646,2	3299,1	3930,0	2257,1	316,6	360,6	124,7	
податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	76,8	245,9	373,6	623,6	296,8	486,5	55,7	152,0	

Джерело: складено на основі [11–13].

Досліджуючи власні доходи бюджетів ОТГ за період 2016–2018 рр., акцентуватимемо увагу на показниках виконання місцевих бюджетів України за доходами, у частині надходжень від плати за землі, що перебувають у комунальній власності, включаючи земельний податок та орендну плату з юридичних осіб і фізосіб – підприємців, а також надходження єдиного податку від платників IV групи. Як бачимо, ці надходження (плата за землею) до бюджетів ОТГ стабільно зростають, перевищуючи відносні показники у 2018 р. в обсягах 256,6% проти 2016 р. і 111,1% проти 2017 р. Показники надходжень єдиного податку (включаючи надходження від платників IV групи) у місцевих бюджетах ОТГ також зростають в обсягах 316,6% і 124,7% відповідно.

Найвагомішим джерелом надходжень місцевих бюджетів України є обсяги єдиного податку від платників IV групи, тобто суб'єктів господарювання, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75%. Динаміка таких надходжень неухильно зростає. У зв'язку із бюджетною підтримкою українських сільгоспвиробників у 2015 р. темпи зростання надходжень єдиного податку по цій категорії платників становили 1906% [14, с. 555]. Водночас у 2017 р., відповідно до п. 12 ст. 11 Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік», до спеціального фонду державного бюджету почало зараховуватись 14% єдиного податку, що сплачується платниками IV групи, який у попередні роки стовідсотково належав місцевим бюджетам. Застосування цієї норми законодавства сприяло зменшенню їх надходжень на 695,1 млн грн – таким чином, за 2017 р. до місцевих бюджетів України надійшло 4269,90 млн грн [15]. У 2018–2019 рр. до місцевих бюджетів знову зараховується 100% єдиного податку, що сплачується сільськогосподарськими товаровиробниками.

Відповідно до українського законодавства, платниками IV групи є сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75%. Під часткою сільгоспвиробництва слід розуміти питому вагу доходу сільгоспвиробництва, отриманого від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки, у загальній сумі його доходу. Частка сільгоспвиробництва може бути меншою за 75%, якщо в попередньому звітному році на підприємстві стався форс-мажор – заморозки, засуха, повінь, пожежа тощо. У цьому випадку сільгоспвиробнику потрібно разом із податковою звітною надати рішення обласної ради про наявність обставин непереборної сили та перелік суб'єктів господарювання, що постраждали внаслідок таких обставин [16].

Приватні підприємці, щоб бути платником єдиного податку IV групи, мають здійснювати діяльність

відповідно до Закону про фермерські господарства та згідно з нормами Податкового кодексу України, а саме: тільки вирощувати, відгодовувати сільськогосподарську продукцію, збирати, виловлювати, переробляти таку власно вирощену або відгодовану продукцію та продавати її; здійснювати господарську діяльність (крім постачання) за місцем податкової адреси; не використовувати працю найманих осіб; членами фермерського господарства такої фізособи можуть бути лише члени її сім'ї. Також площа сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду у власності та/або користуванні членів фермерського господарства має становити не менше 2 га, але не більше 20 га. Їх не стосується вимога до частки сільгоспвиробництва у розмірі 75% доходу.

Зважаючи на включення платежів за користування земельними ділянками до бази місцевого оподаткування, для місцевих бюджетів ОТГ доходи від операцій із земельними ділянками сільськогосподарського призначення, що були розташовані за межами населених пунктів і з 2018 р. передані у власність ОТГ, – є перспективними. Водночас зростання таких надходжень зумовлюється змінами в нормативно-грошовій оцінці (НГО) землі [17], однак мають місце і втрати фінансових ресурсів унаслідок зловживань при реалізації (продажі) земельних ділянок або прав на них через незаконне відчуження та продаж таких земель, який активізується із завершенням реформи адміністративно-територіального устрою України, адже значна питома вага коштів від продажу землі в доходах місцевих бюджетів 7,4% (889,9 тис. грн) спостерігається саме із започаткуванням процесів децентралізації та змін у нормативній оцінці земельних ділянок.

Прогнозовані обсяги надходжень плати за землею до бюджетів перспективних об'єднаних територіальних громад наведено в *табл. 2*.

Граничні розміри ставок податку за земельні ділянки, НГО яких проведено, у 2019 р. порівняно з 2018 р. не змінилися [16]. Розмір податку за такі землі не може бути більшим за 3% від НГО. За землі загального користування не більше 1%, а для сільськогосподарських угідь – не менше 0,3% та не більше 1% від їх НГО. Надходження до бюджетів об'єднаних територіальних громад єдиного податку від платників IV групи розраховано пропорційно площі сільськогосподарських угідь України – 19481,7 тис. га [19] для кожної області із урахуванням усередненого показника надходжень цього податку за аналізований період – 255525,0 тис. грн по Україні та орієнтовної площі сільськогосподарських земель за межами населених пунктів, які передаються в комунальну власність об'єднаних територіальних громад.

Щодо надходжень єдиного податку від платників IV групи – сільськогосподарських товаровиробників, то він у повному обсязі зараховується до

Прогнозовані обсяги надходжень плати за землю до бюджетів перспективних об'єднаних територіальних громад

Область	Орієнтовна площа с/г земель, що передається в комунальну власність, тис. га	НГО земель сільгосп-призначення за межами населених пунктів 1 га, грн (на 01.01.2019 р.)*	Прогнозовані обсяги надходжень плати за землю до бюджетів перспективних ОТГ за місяць, тис. грн/рік	
			розмір орендної плати та ставка податку за земельні ділянки, 1% НГО	єдиний податок від платників IV групи
Вінницька	35	28281,75	989,86	4591,14
Волинська	29	18263,37	5296,38	3804,09
Дніпропетровська	65	31516,11	20485,47	8526,41
Донецька	25	30743,61	7685,90	3279,39
Житомирська	49	19115,07	9366,39	6427,60
Закарпатська	3	23157,39	694,72	393,52
Запорізька	42	24953,99	10480,68	5509,37
Івано-Франківська	11	22156,65	2437,23	1442,93
Київська	12	23850,41	2862,04	1574,10
Кіровоградська	25	31057,86	7764,46	3279,39
Луганська	28	25588,98	7164,91	3672,91
Львівська	17	12936,55	2199,21	2229,98
Миколаївська	44	27271,70	11999,55	5771,72
Одеська	38	27709,01	10529,42	4984,67
Полтавська	51	29316,98	14951,66	6689,95
Рівненська	24	13753,04	3300,73	3148,21
Сумська	27	24501,88	6615,51	3541,74
Тернопільська	37	25992,96	9617,40	4853,49
Харківська	16	31923,25	5107,72	2098,81
Херсонська	40	20608,37	8243,35	5247,02
Хмельницька	47	25485,64	11978,25	6165,25
Черкаська	27	32928,25	8890,63	3541,74
Чернівецька	14	25023,58	3503,30	1836,45
Чернігівська	42	21965,88	9225,67	5509,37
Усього	75	x	18930202,81	2555525,00

Примітка: * – спрогнозовано на основі [17; 18].

Джерело: складено за даними [17; 18].

загального фонду місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад, так само, як і надходження від орендної плати за земельні ділянки сільськогосподарського призначення. Платники єдиного податку IV групи звільняються від сплати податку на майно (у частині земельного податку).

Орієнтовну вартість земельних ділянок сільськогосподарського призначення, що знаходяться за межами населених пунктів перспективних об'єднаних територіальних громад, визначено на основі природно-сільськогосподарського районування земель України на основі нормативно-грошової оцінки на 01.01.2019 р. відповідно до нор-

мативу капіталізованого рентного доходу на землях сільськогосподарського призначення кожної із областей України. Наприклад, по Вінницькій області – 28281,75 грн, виходячи з того, що для ріллі визначених природно-сільськогосподарських районів цієї області встановлено такий капіталізований рентний дохід: для Погребищенсько-Оратівського – 29109,15 грн, Теплицько-Чечельницького – 41294,38 грн, Хмільнико-Липовецького – 35201,76 грн, Вінницького – 18277,84 грн, Немирівського – 15570,01 грн, Ямпільського – 39940,46 грн, Крижопільського – 28432,19 грн, Могилів-Подільського – 31140,02 грн, Жмеринського – 15570,01 грн [19].

ВИСНОВКИ

Після встановлення нормативної грошової оцінки сільськогосподарських земель, що перебувають за межами населених пунктів об'єднаних територіальних громад, з 01.01.2019 р. її значення щодо ріллі в середньому по Україні перебуває в межах: max – 32928,25 грн/га по Черкаській області та min – 12936,55 грн/га – по Львівській області, тобто перевищення складає 2,54 разу, або 19991,70 грн/га.

За умови оренди сільгоспземель, що знаходяться за межами населених пунктів об'єднаних територіальних громад і нормативну грошову оцінку яких проведено на рівні 1%-ї ставки, – з 01.01.2019 р. різниця в прогнозних обсягах надходжень до їх бюджетів складає 14719,53 грн/рік (max – 20485,47 тис. грн – по ОТГ у Дніпропетровській області та min – 694,72 грн – по ОТГ у Закарпатській області). Незважаючи на те, що максимальне значення НГО по Україні перевищує мінімальне в 1,22 разу, – вартість експлуатації таких земель перевищує мінімальний її показник у 29,48 разу.

Прогнозовані обсяги надходжень єдиного податку до бюджетів перспективних ОТГ – 2555525,00 тис. грн, що становить 13,49% орієнтовно-прогнозованих обсягів платежів по орендній платі та податку за земельні ділянки (у складі податку на майно) на рівні 1%-ї нормативно-грошової оцінки за ділянки сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів об'єднаних територіальних громад.

Таким чином, до 2019 р. по усій території України максимальне значення нормативної грошової оцінки сільськогосподарських земель перспективних територіальних громад за умови 1%-ї ставки орендної плати та земельного податку зросло в 1,22 разу з 01.01.2019 р. [13]. При цьому максимальні прогнозні обсяги таких надходжень, за будь-якої умови, стосуються Дніпропетровської області, а мінімальні – Закарпатської та Вінницької областей, що пояснюється в основному величиною площі, яка передається у власність ОТГ за умови їх об'єднання. Зауважимо, що значення нормативу капіталізованого рентного доходу, на основі якого встановлюється НГО по землях сільськогосподарського призначення перспективних територіальних громад, є більшою, ніж оцінка таких земель у громадах, які не об'єдналися, що стає додатковим стимулом до об'єднання та посилює процеси децентралізації. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.97 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
2. Децентралізація в Україні: процес йде важко, але йде. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/3354>
3. Ганущак Ю. Реформа територіальної організації влади / Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». Київ : ТОВ

- «Софія-А», 2013. 160 с. URL: <https://despro.org.ua/upload/14-Book-Ганущак%2021%2008%202013.pdf>
4. Гриневецький С. Р. Адміністративно-територіальний устрій: де вихід? // ЗН,УА. 24 травня 2013 р. URL: https://dt.ua/LAW/administrativno-teritorialniy-ustriy-de-vihid-_html
 5. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи / авт. кол. : Куйбіда В. С., Павленко В. П., Яцюк В. А. та ін. Київ, 2009. 618 с. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-7863-80-7/978-966-7863-80-7.pdf>
 6. Кириленко О. П. Місцеві бюджети в умовах ринкової трансформації. *Науковий вісник ВДУ ім. Л. Українки*. 2002. № 2. С. 391–395.
 7. Луніна І. О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України. *Фінанси України*. 2010. № 9. С. 3–12.
 8. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / Бориславська О. М., Заверуха І. Б., Школик А. М. та ін. Київ : Москаленко О. М., 2012. 212 с.
 9. Величко О. В. Бюджетна політика та особливості її формування в умовах нестабільності соціально-економічного розвитку. *Економічний вісник Донбасу*. 2010. № 1. С. 83–87. URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/23902/13-Velichko.pdf?sequence=1>
 10. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад» від 31 січня 2018 р. № 60-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60-2018-%D1%80/stru2/sp:max15>
 11. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. URL: <https://www.slideshare.net/Decentralizationgovua/10-2018-86170006>
 12. Фінансова децентралізація: експерти розповіли про результати 2018 року та перспективи 2019 // Портал «Децентралізація дає можливість». URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10670?page=2>
 13. Аналітична інформація про стан виконання місцевих бюджетів за 9 місяців 2019 року. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/479/Аналітичний_звіт_9_місяців.pdf
 14. Vatamanyuk-Zelinska U., Sytnyk N. (2019). Effectiveness of financial and economic regulation of land relations in Ukraine in the context of the decentralization reform. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. Vol. 17. Issue 2. P. 550–562. DOI: [https://doi:http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17\(2\).2019.43](https://doi:http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17(2).2019.43)
 15. Висновки про виконання Закону України «Про виконання Державного бюджету України за 2017 рік» https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Reports/Zvit_RP_2017.pdf
 16. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
 17. Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Порядку нормативної грошової оцінки земель сільськогоспо-

- дарського призначення» від 23.05.2017. № 262. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-17>
18. Загальнонаціональна (всеукраїнська) нормативна грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення. Вінницька область, 2019. URL: <https://ngo.land.gov.ua/uk/oblast/vinnitska>
19. Кількість сільськогосподарських підприємств і площа сільськогосподарських угідь у їхньому користуванні станом на 1 листопада 2016 року за регіонами. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/sg/ksgp/ksgp_u/ksgp_11_u.htm

REFERENCES

- "Analitichna informatsiia pro stan vykonannya mistsevykh biudzhetyv za 9 misiatsiv 2019 roku" [Analytical Information on the State of Implementation of Local Budgets for the 9 Months of 2019]. https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document/479/Аналітичний_звіт_9_місяців.pdf
- Boryslavska, O. M. et al. *Detsentralizatsiia publichnoi vlady: dosvid yevropeiskyykh krain ta perspektyvy Ukrainy* [Decentralization of Public Power: Experience of European Countries and Prospects of Ukraine]. Kyiv: Moskalenko O. M., 2012.
- "Detsentralizatsiia v Ukraini: protses ide vazhko, ale ide" [Decentralization in Ukraine: the Process is Difficult, but it is]. <https://decentralization.gov.ua/news/3354>
- "Finansova detsentralizatsiia: eksperty rozpovily pro rezultaty 2018 roku ta perspektyvy 2019" [Financial Decentralization: Experts Talk about 2018 Results and 2019 Prospects]. Portal «Detsentralizatsiia daie mozhlyvosti». <https://decentralization.gov.ua/news/10670?page=2>
- Hanushchak, Yu. "Reforma terytorialnoi orhanizatsii vlady" [Reform of the Territorial Organization of Power]. Shveitsarsko-ukrainskyi proekt «Pidtrymka detsentralizatsii v Ukraini – DESPRO». 2013. <https://despro.org.ua/upload/14-Book-Ганущак%2021%2008%202013.pdf>
- Hrynevetskyi, S. R. "Administratyvno-terytorialnyi ustroi: de vykhid?" [Administrative and Territorial Structure: Where is the Exit?]. ZN,UA. 2013. <https://dt.ua/LAW/administrativno-terytorialniy-ustroy-de-vihid-.html>
- "Kilkist silskohospodarskykh pidpriemstv i ploshcha silskohospodarskykh uhid u yikhnomu korystuvanni stanom na 1 lystopada 2016 roku za rehionamy" [Number of Agricultural Enterprises and Area of Agricultural Land in Their Use as of November 1, 2016, by Region]. http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/sg/ksgp/ksgp_u/ksgp_11_u.htm
- Kuibida, V. S. et al. "Administratyvno-terytorialnyi ustroi Ukrainy. Istoriia. Suchasnist. Perspektyvy" [Administrative and Territorial Structure of Ukraine. History. Modernity. Prospects]. <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-7863-80-7/978-966-7863-80-7.pdf>
- Kyrylenko, O. P. "Mistsevi biudzhety v umovakh rynkovoï transformatsii" [Local Budgets in a Context of Market Transformation]. *Naukovyi visnyk VDU im. L. Ukrainky*, no. 2 (2002): 391-395.
- [Legal Act of Ukraine] (1997). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
- [Legal Act of Ukraine] (2010). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
- [Legal Act of Ukraine] (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-17>
- [Legal Act of Ukraine] (2018). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60-2018-%D1%80/stru2/sp:max15>
- Lunina, I. O. "Formuvannya mistsevykh biudzhetyv na osnovi pryntsyphu ekvivalentnosti: shliakh do efektyvnoi biudzhethnoi systemy Ukrainy" [Formation of Local Budgets Based on the Principle of Equivalence: the way to an Efficient Budgetary System of Ukraine]. *Finansy Ukrainy*, no. 9 (2010): 3-12.
- "Monitorynh protsesu detsentralizatsii vlady ta reformuvannya mistsevoho samovriaduvannya" [Monitoring the Decentralization Process and Reforming Local Self-government]. <https://www.slideshare.net/Decentralizationgovua/10-2018-86170006>
- "Vysnovky pro vykonannya Zakonu Ukrainy «Pro vykonannya Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy za 2017 rik»" [Conclusions on the Implementation of the Law of Ukraine "On Implementation of the State Budget of Ukraine for 2017"]. https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Reports/Zvit_RP_2017.pdf
- Vatamanyuk-Zelinska, U., and Sytnyk, N. "Effectiveness of financial and economic regulation of land relations in Ukraine in the context of the decentralization reform". *Problems and Perspectives in Management*, vol. 17, no. 2 (2019): 550-562. DOI: [https://doi:http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17\(2\).2019.43](https://doi:http://dx.doi.org/10.21511/ppm.17(2).2019.43)
- Velychko, O. V. "Biudzhethna polityka ta osoblyvosti yii formuvannya v umovakh nestabilnosti sotsialno-ekonomichnoho rozvytku" [Budgetary Policy and Peculiarities of its Formation in Conditions of the Social and Economic Development]. *Ekonomichniy visnyk Donbasu*. 2010. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/23902/13-Velichko.pdf?sequence=1>
- "Zahalnonatsionalna (vseukrainska) normatyvna hroshova otsinka zemel silskohospodarskoho pryznachennia. Vinnitska oblast, 2019" [National (all-Ukrainian) Regulatory Monetary Valuation of Agricultural Land. Vinnitsa Region, 2019]. <https://ngo.land.gov.ua/uk/oblast/vinnitska>